

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО КАПІТАЛУ ВІТЧИЗНЯНИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ

НАКОНЕЧНА Наталія¹, КАРАПІНКА Максиміліан²

¹ Львівський державний університет внутрішніх справ

<https://orcid.org/0000-0003-1377-4315>

e-mail: nakonnat@gmail.com

² ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»

<https://orcid.org/0009-0000-0116-8436>

e-mail: karapinkamaks@ukr.net

У дослідженні актуалізовано проблематику державної політики стимулювання продуктивного використання грошових трансфертів, а саме у вигляді здійснення інвестицій. Метою статті є обґрунтування фінансових інструментів формування підприємницького капіталу вітчизняних трудових мігрантів із врахуванням світового досвіду та важливості отримання достатніх економічних і соціальних вигод від їх використання. Показано обсяги та динаміку щорічних переказів трудовими мігрантами в Україну грошового капіталу і в, що формує біля 8,0 % ВВП країни. Однак, цей капітал використовується дуже не продуктивно і в практично повній мірі йде на фінансування споживчих витрат вітчизняного населення. Тому, констатовано, що головним завданням органів влади є стримувати критичне нарощення обсягів зовнішньої міграції населення та створити привабливі трудові умови на внутрішньому ринку праці, що дозволяє накопичувати грошовий капітал і його перевищити в порівнянні із переказами закордону. Визначені економічні та соціальні вигоди від використання державних міграційних облігацій при формуванні підприємницького капіталу вітчизняних трудових мігрантів.

Ключові слова: трудові мігранти, державні трудові облігації, грошові перекази, підприємницький капітал.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2023-9-9>

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасному глобалізованому світі процеси, пов'язані з відстеженням та ефективним використанням міграційного капіталу є не лише важливою умовою гарантування соціальної та економічної безпеки, але й стабілізації фінансової системи країни. Якість та ефективність політики в цій сфері слугує достатньо яскраво вираженим відображенням тенденцій економічних трансформацій, включно зі створенням сприятливих передумов для розвитку бізнесу, ділової активності населення, створення і впровадження інновацій та розвитку фінансової сфери загалом. Суттєвим потрібно уважати й вплив процесів формування та використання міграційного капіталу на обсяги й структуру доходів домогосподарств. По суті нарощення таких доходів дозволяє вести мову про зниження рівня соціальної вразливості населення, послаблення викликів, ризиків і загроз у соціально-економічній сфері. Крім того, він часто є більш стабільним джерелом надходження іноземної валюти до країн, що розвиваються, ніж прямі іноземні інвестиції, офіційна допомога розвитку, державні кредити тощо.

Окреме місце в ієрархії переваг від формування та раціонального використання міграційного капіталу відводиться розвитку малого і середнього підприємництва. Фактично, міграційний капітал може перерости у підприємницький і забезпечити інвестиції у створення та розвиток власної справи. Така форма використання міграційного капіталу має вважатися найбільш раціональною, адже дозволяє вирішити цілий спектр проблем / питань: раціонального вкладення коштів, їх ефективного використання, примноження прибутків, усунення проблем зі зайнятістю населення, а також зниження рівня міграційних аспірацій вітчизняного населення.

Водночас взаємозв'язок між міграційним капіталом та економічним розвитком залишається досить складним і потребує додаткового наукового дослідження й емпіричного аналізу. Відтак, чітке розуміння закономірностей формування, розподілу і використання міграційного капіталу неможливе без ґрунтовних теоретичних і методологічних напрацювань.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблема міграції населення та її наслідків досліджується достатньо давно. Однак, на кожному новому етапі соціально-економічного поступу України вона набуває нових аспектів дослідження. Так, вплив міграції, причому що в аспекті трудового ресурсу, що в сенсі міграційних трансфертів і капіталу, на параметри соціально-економічної безпеки країни та функціонування її соціальної сфери охарактеризований у дослідженнях таких науковців, як Т. Васильців, Р. Лупак [1, с. 14-19], А. Колот, О. Герасименко [3, с. 7-31], О. Самборська [5, с. 64-73] та інших публікаціях [4].

Фактори впливу, а також методико-прикладні засади ефективного регулювання міграційних процесів описані у публікаціях таких авторів, як Ю. Ткачук, Л. Малишенко [6, с. 70-74], Л. Червінська, Т. Червінська, І. Якушик, О. Галаченко [7, с. 43-51], Л. Янковська, Р. Сопільник, Л. Роман [8, с. 95-100], О. Левицька, О. Мульська [9, с. 53-70] та інших дослідників у сфері соціально-гуманітарних проблем сталого розвитку.

Аспекти формування та раціонального використання міграційного капіталу зовнішніх трудових мігрантів з України достатньо комплексно та системно узагальнені у працях таких вітчизняних науковців, як Т. Доброва [2, с. 56-61], Б. Мізюк, В. Зайченко, М. Куницька-Іляш [10, с. 70-88], С. Семів, Я. Березівський, І. Бараняк, У. Іванюк [11, с. 160-181] та інших дослідників.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Однак, обсяги зовнішньої трудової міграції в Україні продовжують зростати, а міграційний капітал недостатньо ефективно та раціонально використовуватися. Це актуалізує завдання напрацювання нових більш дієвих методів і засобів державної політики використання фінансових інструментів формування підприємницького капіталу вітчизняних трудових мігрантів як більш продуктивної форми його вкладення.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування фінансових інструментів формування підприємницького капіталу вітчизняних трудових мігрантів із врахуванням світового досвіду та важливості отримання достатніх економічних і соціальних вигід від їх використання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Щорічно трудові мігранти переказують в Україну значні обсяги грошового капіталу і в теперішній час це формує 8,0 % ВВП країни [4]. Така тенденція не припинилася й в період війни, хоча на початку відбулося значне скорочення переказів, але наразі відновлюється динаміка зростання і їх обсяги досягають довоєнного періоду. В цілому грошовий капітал мігрантів використовується на споживчі потреби частини населення, але експерти все частіше розпочали розглядати такі перекази з точки зору їхнього фінансово-інвестиційного значення, тобто джерела забезпечення макроекономічної стабільності та активного розвитку країни.

Головним завданням органів влади припинити зовнішню міграцію населення та створити привабливі трудові умови на внутрішньому ринку праці, що дозволяє накопичувати грошовий капітал і його перевищити в порівнянні із переказами закордону. Звісно, що це складне завдання і для його вирішення потребується як значні ресурси, так і відповідні критичні структурні та інституційні реформи. Відтак державним інституціям важливо не допустити подальшу зовнішню міграцію населення і одночасно стимулювати збільшення зовнішніх грошових переказів в країну. Тут доречно використати позитивний досвід інших країн, які впроваджували низку фінансових інструментів і таким чином формували підприємницький потенціал трудових мігрантів. Варто виділити прогресивне значення випуску державних міграційних облігацій, причому цей крок вбачається економічно привабливим як для національного господарства в цілому, так і для трудових мігрантів зокрема.

Здебільшого міграційні облігації розглядаються із сторони поширення окремого виду державних цінних паперів, які уряд країни розміщує серед своїх мігрантів та діаспори. Досвід багатьох країн показує, що міграційні облігації здатні виконувати низку важливих функцій при вирішенні завдань збільшення обсягів прямого іноземного інвестування та реалізації низки проєктів як економічного, так соціального значення. До прикладу, Ізраїль, Індія та інші країни періодично продають державні міграційні облігації, а за отримані кошти фінансують масштабні інфраструктурні проєкти. Через такий механізм, мігранти долучаються до розвитку країни та мають вищу мотивацію повернутися на батьківщину, економіка якої здатна підтримувати достатній рівень якості життя як і в інших більш розвинених країнах. Попри це, більшість країн використовують такий механізм досить рідко, а здебільшого один або кілька разів за тривалий період, до прикладу, для покращення структури та стану платіжного балансу, фінансування державного боргу, подолання наслідків стихійних лих чи військових конфліктів, реалізації національних програм з будівництва масштабних інфраструктурних об'єктів. Так, в Ефіопії завдяки державним міграційним облігаціям вдалося відбудувати енергогенеруючу систему після

воєнних конфліктів; в Індії отримані кошти від таких облігацій дозволили врегулювати платіжний баланс країни та ефектно подолати наслідки Азіатської кризи.

Враховуючи досвід Ізраїлю, Індії, Ефіопії, Непалу та інших країн, потенціал України для реалізації державних міграційних облігацій є дуже високим і дозволяє щорічно залучувати значні обсяги фінансування державних програм розвитку підприємництва. Наприклад, в Індії та ряді інших країн річний продаж облігацій становить 30,0-50,0 % грошових переказів трудових мігрантів, а в Ізраїлі – близько 100 %. Втім формування підприємницького капіталу через реалізацію державних міграційних облігацій потребує також детальної оцінки всіх ризиків, які можуть виникнути при їх оформленні. А отже, оскільки цей механізм, по суті, стає додатковим джерелом кредитування національного господарства, постає завдання вивчення переваг та недоліків продажу державних міграційних облігацій. Якщо врахувати загальні обсяги грошових переказів вітчизняних трудових мігрантів (табл. 1) та забезпечуючи їх шляхом продажу державних облігацій на рівні 50,0 % можна залучати в економіку України понад 6,0 млрд дол. США. Очевидно, що війна негативно вплинула на грошові перекази закордону, коли економіка багатьох країн сповільнилася розвиток і доходи вітчизняних трудових мігрантів зменшилися, зокрема у 2022 р. показник зменшилися на 1,24 млрд дол. США або 9,0 %.

Для економіки країни випуск та продаж державних облігацій трудовим мігрантам має різне значення. З боку трудових мігрантів, які переказують кошти і таким чином інвестують в національну економіку, державні облігації надають їм можливість проявити патріотизм та солідарність перед батьківщиною і, при цьому, отримати фінансові вигоди. З боку державних інституцій, грошові перекази є стабільним джерелом зовнішнього фінансування платіжного балансу та покриття державних запозичень, і їх значення лише посилюється в умовах зростання вартості кредитних ресурсів. На відміну від інших зовнішніх джерел фінансування, грошові перекази є постійними, адже трудові мігранти завжди намагаються підтримати своїх близьких, а особливо у період кризи та інших загроз.

Таблиця 1

Обсяги приватних грошових переказів в Україну у 2008, 2011-2022* рр. (складено за [4])

Показники	Роки													Відносні (абсолютні) відхилення, % (±)	
	2008	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2022/ 2008	2022/ 2021
Приватні перекази, усього, млрд дол. США, у т. ч.	6,17	7,02	7,53	8,54	6,49	6,96	7,54	9,26	11,11	11,92	11,98	14,02	12,76	2,1 р.	91,0
- оплата праці**	3,02	4,02	4,62	5,65	4,32	4,12	4,80	6,27	7,91	8,91	8,51	9,55	8,77	2,9 р.	91,8
- приватні трансфери	3,15	3,00	2,91	2,89	2,17	2,84	2,74	2,99	3,20	3,01	3,47	4,47	3,99	126,7	89,3
Частка неформальних каналів у загальному обсязі переказів, %	13,0	13,7	13,8	13,6	13,7	37,7	40,4	47,8	48,9	49,3	38,2	42,0	44,0	+31,0	+2,0
Обсяги грошових переказів у % до ВВП	3,4	4,1	4,1	4,5	4,8	7,6	8,1	8,2	8,5	7,7	7,7	7,0	8,0	+4,6	+1,0

* інформація про транскордонні перекази, що отримані в Україні з використанням міжнародних систем переказу коштів у лютому-квітні 2022 р. збиралася

** враховано витрати та податки мігрантів у країні перебування

Важливою перевагою державних міграційних облігацій є зменшення обсягів грошових переказів через неформальні канали, частка яких в Україні в 2022 р. становила 44,0 % і порівняно з 2008 р. збільшилася у 3,4 рази або 31,0 в. п. Відповідно зниження рівня тінізації грошових переказів забезпечує збільшення обсягів бюджетних надходжень, які можна використати для вирішення соціальних проблем регіону. Також подолання тінізації позитивно впливає на банківський сектор економіки та споживчий ринок країни, зокрема зменшуючи роль неофіційних валютних розрахунків.

Необхідно враховувати, що грошові перекази є меншою мірою залежні від макроекономічних тенденцій і на відміну від інших інвестиційних ресурсів не зазнають критичного впливу кризових явищ та відрізняються контрциклічністю та високою адаптацією до негативних економічних змін.

Очевидно, що попередньо при продажі державних міграційних облігацій необхідно розробити відповідну програму і врахувати в ній низку об'єктивних чинників – кількість мігрантів, обсяги та періодичність грошових переказів, канали переказу та ін. Іншою перевагою такого

фінансового інструменту є здатність швидко налагодити фінансові операції із його продажу. Тут важливою є роль державних інституцій, що відповідають за політику інвестування та фінансування економіки, зокрема Національного банку України, Міністерства фінансів України та ін. Така модель активно практикується в Індії, Непалі та інших країнах Південної Азії. Також вагому роль в організації грошових переказів мають відіграти державні банки чи спеціалізовані державні компанії і тут варто використати досвід Китаю, Ізраїлю, Шрі-Ланки, Ефіопії.

Використання фінансового інструменту варто сконцентрувати на країнах, у яких чисельність та обсяги грошових переказів трудових мігрантів є найвищими. Для України такими країнами є Польща (на початку 2022 р. частка трудових мігрантів у цій країні серед загальної їх чисельності становила 33,1 %), США (10,7 %), Сполучене Королівство (7,0 %), Чеська Республіка (6,3 %) [4].

Загалом можна виділити економічні та соціальні вигоди, які можливо отримати через використання державних міграційних облігацій (рис. 1). Тут важливе значення має вирішення низки проблем та зниження впливу ризиків при адаптації трудових мігрантів до нових умов життя. Першочергово йдеться про соціальну захищеність, економічну стабільність, безпеку праці та інше. Через державні міграційні облігації можна досягнути такого результату та більше, покращити зацікавленість трудових мігрантів збільшувати обсяги грошових переказів на батьківщину.

Рис. 1. Економічні та соціальні вигоди від використання державних міграційних облігацій при формуванні підприємницького капіталу вітчизняних трудових мігрантів

Вагомою перевагою облігацій є отримання додаткового доходу, який формується як депозитний платіж за придбання такого державного цінного документу. Також трудовий мігрант отримує можливість компенсувати інфляційні втрати, адже прийнято встановлювати фіксовану ставку із врахуванням інфляційного чиннику і додатково практикується використовувати плаваючу ставку (в межах $LIBOR + 1,5-3,0\%$).

Крім того грошові перекази трудових мігрантів багатьма країнами розглядаються як позитивний чинник покращення міжнародних рейтингових позицій, адже сприймаються як ефективні джерела інвестування розвитку ринкової інфраструктури країни та підтримання функціонування і розвитку національного господарства.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Основний акцент зроблено на перевагах використання державних міграційних облігацій при формування підприємницького капіталу вітчизняних трудових мігрантів і це підтверджено позитивним досвідом багатьох країн. Однозначно, що держава може використовувати й інші фінансові інструменти як податки і збори, фінансові контракти (ф'ючерсні, форвардні, опціонні), страхові поліси, варанти та ін. В Україні державні міграційні облігації розглядаються як

перспективний фінансовий інструмент, завдяки якому можливо вирішити низку проблем трудової міграції населення.

Подальші наукові дослідження варто пов'язати із удосконаленням державної міграційної політики та в її межах впровадженням практики використання прогресивних фінансових інструментів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л. Стратегічні пріоритети конвергенції соціальної безпеки України та ЄС. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2018. Вип. 5 (133). С. 14-19.
2. Доброва Т. Г. Інвестиційний потенціал грошових переказів трудових мігрантів. Вісник Одеського національного університету. 2019. Том 24. Вип. 6 (79). С. 56-61.
3. Колот А. М., Герасименко О. О. Концепт «Праця 4.0»: теоретико-прикладні засади формування та розвитку. Економіка і прогнозування. 2020. № 1. С. 7-31.
4. Національний банк України. Грошові перекази. URL : https://bank.gov.ua/files/ES/Perekaz_y.pdf.
5. Самборська О. Ю. Людський капітал як фактор економічного зростання. Економіка АПК. 2019. № 6. С. 64-73.
6. Ткачук Ю. В., Малишенко Л. О. Основні тенденції трудової міграції в контексті сучасних міжнародних міграційних процесів. Політикус. 2019. Вип. 5. С. 70-74.
7. Червінська Л., Червінська Т., Якушик І., Галаченко О. Формування регіональної політики зайнятості в Україні. Економічні горизонти. 2021. № 1(16). С. 43-51.
8. Янковська Л., Сопільник Р., Роман Л. Сценарії та моделі реінтеграції трудових мігрантів в Україні. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2019. Вип. 23. С. 95-100.
9. Levytska O., Mulska O. Emerging trends in the labour market of Ukraine in terms of global transformations. Perspectives: Journal on Economic Issues. 2018. № 2. P. 53-70.
10. Lupak R., Mizuk B., Zaychenko V., Kunytska-Iliash M., Vasylytsiv T. Migration processes and socio-economic development: interactions and regulatory policy. Agricultural and resource economics. 2022. Vol. 8(1). P. 70-88.
11. Semiv S., Berezivskiy Y., Baranyak I., Mulska O., Ivaniuk U. Priorities and tools of regulation of external migration in the Carpathian region of Ukraine. Agricultural and Resource Economics. 2021. Vol. 7. № 2. P. 160-181.
12. Vasylytsiv T., Lupak R., Levytska O. Trends and characteristics of The migration from Ukraine to Poland: the aspect of rural areas and conclusion for state migration policy. Wiś i Rolnictwo. 2020. № 186 (1). P. 51-67.

REFERENCES:

1. Vasylytsiv, T. G., Lupak, R. L. (2018). Strategic priorities of convergence of social security of Ukraine and the EU. Socio-economic problems of the modern period of Ukraine. Issue 5 (133), pp. 14-19.
2. Dobrova, T. G. (2019). Investment potential of remittances of labor migrants. Bulletin of Odessa National University. Vol. 24. Issue 6 (79), pp. 56-61.
3. Kolot, A. M., Gerasimenko, O. O. (2020). Concept «Work 4.0»: theoretical and applied principles of formation and development. Economics and forecasting. no. 1, pp. 7-31.
4. National Bank of Ukraine. Money transfers. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/Perekaz_y.pdf.
5. Samborska, O. Yu. (2019). Human capital as a factor of economic growth. Economy of agro-industrial complex. no. 6, pp. 64-73.
6. Tkachuk, Yu. V., Malysenko, L. O. (2019). The main trends of labor migration in the context of modern international migration processes. Politicus. Issue 5, pp. 70-74.
7. Chervinska, L., Chervinska, T., Yakushyk, I., Galachenko, O. (2021). Formation of regional employment policy in Ukraine. Economic horizons. no. 1(16), pp. 43-51.
8. Yankovska, L., Sopilnyk, R., Roman, L. Scenarios and models of reintegration of labor migrants in Ukraine. Scientific notes of the Lviv University of Business and Law. Issue 23, pp. 95-100.
9. Levytska, O., Mulska, O. (2018). Emerging trends in the labour market of Ukraine in terms of global transformations. Perspectives: Journal on Economic Issues. no 2, pp. 53-70.
10. Lupak, R., Mizuk, B., Zaychenko, V., Kunytska-Iliash, M., Vasylytsiv, T. (2022). Migration processes and socio-economic development: interactions and regulatory policy. Agricultural and resource economics. Vol. 8(1), pp. 70-88.
11. Semiv, S., Berezivskiy, Y., Baranyak, I., Mulska, O., Ivaniuk, U. (2021). Priorities and tools of regulation of external migration in the Carpathian region of Ukraine. Agricultural and Resource Economics. Vol. 7. no 2, pp. 160-181.
12. Vasylytsiv, T., Lupak, R., Levytska, O. (2020). Trends and characteristics of The migration from Ukraine to Poland: the aspect of rural areas and conclusion for state migration policy. Wiś i Rolnictwo. no 186 (1), pp. 51-67.

FINANCIAL INSTRUMENTS FOR THE FORMATION OF ENTREPRENEURIAL CAPITAL OF
DOMESTIC LABOR MIGRANTS

NAKONECHNA Nataliya¹, KARAPINKA Maksimilian²

¹ Lviv State University of Internal Affairs

² Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine

The study updates the issue of the state policy of stimulating the productive use of cash transfers, namely in the form of investments. The purpose of the article is to substantiate the financial instruments for the formation of entrepreneurial capital of domestic labor migrants, taking into account world experience and the importance of obtaining sufficient economic and social benefits from their use. The volumes and dynamics of annual transfers of monetary capital by labor migrants to Ukraine, which make up about 8.0% of the country's GDP, are shown. However, this capital is used very unproductively and almost entirely goes to finance consumer spending of the domestic population. The experience of many countries shows that migration bonds are able to perform a number of important functions when solving the tasks of increasing the volume of direct foreign investment and implementing a number of projects of both economic and social importance. Therefore, it was established that the main task of the authorities is to restrain the critical increase in the volume of external migration of the population and to create attractive working conditions in the domestic labor market, which allows to accumulate monetary capital and exceed it in comparison with remittances abroad. Determined economic and social benefits from the use of state migration bonds in the formation of entrepreneurial capital of domestic labor migrants. The main emphasis is placed on the advantages of using state migration bonds in the formation of entrepreneurial capital of domestic labor migrants, and this is confirmed by the positive experience of many countries. It is clear that the state can use other financial instruments such as taxes and fees, financial contracts (futures, forwards, options), insurance policies, warrants, etc. In Ukraine, state migration bonds are considered as a promising financial instrument, thanks to which it is possible to solve a number of problems of labor migration of the population.

Key words: labor migrants, government labor bonds, remittances, entrepreneurial capital.